

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Oikeusministeriö on pyytänyt lausuntoa työryhmän mietinnöstä, joka koskee käräjäoikeudessa vastaanotettavan suullisen todistelun tallentamista. Muutoksenhaussa hovioikeus ja korkein oikeus ottaisivat suullisen todistelun lähtökohtaisesti vastaan kuva- ja äänitallenteelta, eikä todistajia ja muita oikeudenkäynnissä kuulusteltavia henkilöitä kutsuttaisi esittämään kertomustaan uudelleen. Eräissä tilanteissa suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta. Tavoitteena on parantaa näytön arvioinnin oikeellisuutta muutoksenhaussa, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia käräjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän käräjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä.

Pidän näitä mietinnössä esitettyjä tavoitteita tärkeinä ja voin yhtyä näiltä osin esitettyihin näkemyksiin. Ehdotettu menettely parantaisi rikoksen uhrin asemaa, koska ehdotuksen mukaan asianomistajien ei yleensä tarvitsisi saapua henkilökohtaisesti muutoksenhakutuomioistuimeen ja kohdata siellä vastaajaa uudelleen, elleivät he sitä haluaisi. Ehdotetun menettelyn voidaan katsoa edistävän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta joutuisuuden ja oikeudenkäynnin kustannusten näkökulmasta sekä lisäävän oikeusvarmuutta ja siten oikeusturvaa.

Olen arviomuistiosta (Mietintöjä ja lausuntoja 2019:6) koskien mahdollisuutta ottaa henkilötodistelu hovioikeudessa vastaan käräjäoikeudessa tehdyltä kuva- ja äänitallenteelta 9.5.2019 antamassani lausunnossa (OKV/13/20/2019) todennut, että menettelyn toimivuus edellyttää, että käräjäoikeuksissa puheenjohtajat huolehtivat riittävästä prosessinjohtosta ja käyttävät aktiivisesti kyselyoikeuttaan. Tämä ei näkemykseni mukaan kuitenkaan edellyttänyt oikeudenkäymiskaaren säännösten muutoksia. Nyt ehdotetut asian jäsennellyn käsittelyn varmistamiseen liittyvät

muutosehdotukset oikeudenkäymiskaaren sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain säännöksiin ovat kannatettavia. Myös suullisen valmistelun ja kirjallisen yhteenvedon käytön lisäämiseen rikosasioissa liittyvät oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain säännösten muutokset ovat kannatettavia.

Materiaalisen prosessin johdon ja hyvän valmistelun merkitys sekä hyvä todistajankuulustelu kärjäoikeudessa korostuvat uudistuksessa ja tähän on kiinnitettävä varsinkin toimeenpanossa erityistä huomiota.

Ehdotuksessa (s. 44) on arvioitu, että videotallennusjärjestelmän käyttäminen pääkäsitellyssä olisi todennäköisesti hieman työläämpää kuin kertomusten äänittäminen ja uutena työvaiheena olisi monissa asioissa kuva- ja äänitallenteen indeksoiminen. Ehdotuksen mukaan kuva- ja äänitallenteen tekemisestä ja indeksoimisesta huolehtisi puheenjohtajan sijaan kärjäsihteeri tai kärjänotaari.

Jatkovalmistelussa tulisi vielä tarkemmin arvioida henkilötodistelun tallentamisen käytännön toteutumista kärjäoikeuksissa sekä avustavan henkilökunnan määrän ja osaamisen riittävyttä muun muassa taloudellisten vaikutusten arvioinnin näkökulmasta.

Mietinnön mukaan lakiehdotukset on tarkoitettu tulemaan voimaan riita- ja hakemusasioissa vuonna 2022 sekä rikosasioissa kuuden kuukauden siirtymäajan jälkeen. Mietinnössä on todettu (s. 123), että voimaantulosäännösten mukaan uusia säännöksiä sovellettaisiin asioissa, jotka tulevat vireille tietyn päivämäärän jälkeen. Siirtymäsäännöksestä johtuen videotallennusjärjestelmän valmistumisesta kuluisi todennäköisesti vielä kuukausia ennen kuin ehdotuksen mukainen menettely olisi yleisesti käytössä edes riita- ja hakemusasioissa.

Pidän tärkeänä, että tuomioistuimille varataan riittävästi aikaa valmistautua ehdotetun menettelyn käyttöönottoon sekä uuteen tallennusjärjestelmään perehtymiseen. Ottaen huomioon edellä mietinnössä todettu viive tallennusjärjestelmän valmistumisesta sen yleistymiseen riita- ja hakemusasioissa, katson, että järjestelmän käyttöön ottamiseen rikosasioissa varattua puolen vuoden siirtymäaikaa voidaan pitää liian lyhyenä.

Turvataarkastuksista tuomioistuimissa annettuun lakiin ehdotetut muutokset (mietinnön s. 117-118) siitä, että turvataarkastus voitaisiin tehdä myös sen varmistamiseksi, ettei henkilö joka saa-puu tuomioistuimeen katsomaan kärjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, kykenisi kuvaamaan ja levittämään tallennetta oikeudettomasti ja siten loukkaamaan tallenteella esiintyvän henkilön yksityisyyttä ja että kuvan tallentamiseen soveltuvan välineen löytäminen turvataarkastuksessa on edellytys sille, että se voitaisiin ottaa pois, ovat kannatettavia ja tarpeellisia. Ehdotetun sääntelyn toimivuuden kannalta on hyvä, että kuvan tallentamiseen soveltuvalla välineellä tarkoitettaisiin mitä tahansa välinettä, jolla on mahdollista tallentaa kuvaa.

Jatkovalmistelussa tulisi vielä pohtia sitä, olisiko oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin tarpeen lisätä säännös, joka kieltäisi katsottavan tallenteen tai sen osan tallentamisen ottaen huomioon tekniikan kehittyminen tulevaisuudessa ja sen, että jatkossa muun muassa älyranneke tulee riittämään tallentamiseen.

Mietinnössä on kattavasti käyty läpi esitetyn menettelyn suhdetta perustuslaissa turvattuun oikeusturvaan, yksityisyyden suojaan, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja julkisuusperiaatteeseen.

Mietinnössä ehdotettuihin säännösmuutoksiin liittyy nähdäkseni sellaisia perusoikeuksien kannalta olennaisia kysymyksiä, joiden vuoksi mahdollisesta hallituksen esityksestä on syytä pyytää mietinnössä ehdotetun mukaisesti perustuslakivaliokunnan lausunto.

Harjutsalo Linda
Oikeuskanslerinvirasto - Oikeuskansleri